

KORONAVİRÜS (COVID-19) SALGINININ SERBEST MESLEK SAHİPLERİNE ETKİLERİ VE DEVLETLERİN SOSYOEKONOMİK DESTEK POLİTİKALARI: İNGİLTERE, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ALMANYA ÖRNEKLERİ

THE EFFECTS OF THE CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC ON SELF-EMPLOYEE OWNERS AND THE SOCIOECONOMIC SUPPORT POLICIES OF THE STATES: EXAMPLES OF THE UK, THE UNITED STATES AND GERMANY

Turgut ÇILGIN^a

^aYüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, Kocaeli, Türkiye,

ORCID:
0000-0003-1629-9759

E-posta:
205221021@kocaeli.edu.tr

Sorumlu Yazar:
Turgut ÇILGIN

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi
25.03.2022

Makale Kabul Tarihi
25.04.2022

ÖZ

Amaç - Bu makalede serbest meslek sahiplerinin Koronavirüs (Covid-19) salgınından nasıl etkilendikleri ve devletlerin serbest meslek sahiplerine yönelik destek politikaları araştırılmıştır.

Yöntem - Bu makalede literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Resmi kurumlara ait internet sitelerinden güncel veriler elde edilmiştir.

Bulgular - Araştırma sonucunda, online alışveriş uygulamaları kapsamında çalışan paket teslimatı kuryeleri dışındaki serbest meslek sahibi sınıfı çalışanlarının, Covid-19 salgınından önemli ölçüde olumsuz etkilendikleri gözlemlenmiştir.

Sonuç - Devletlerin, sosyal güvenlik sistemlerinde serbest meslek sahiplerine yönelik sosyal koruma eksikliklerini gidermesi ve tüm faydalara ulaşmaları için gerekli politikaları geliştirmesi gerekmektedir. Kadınların serbest meslek sahibi olabilmelerinin önündeki engeller kaldırılmalı ve teşvik edici politikalar uygulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 salgını, Ekonomik Kriz, Serbest Meslek Sahipleri, Sosyoekonomik Destek Politikaları, Gelişmiş Ekonomiler.

JEL Kodları: I12, E32, J40, I38, E50

ABSTRACT

Purpose - In this article, it is aimed to examine how the self-employed is affected by the Coronavirus (Covid-19) epidemic and to investigate the support policies of the states for the self-employed.

Methodology - In this article, literature review and document review methods are used. Up-to-date data were obtained from the websites of official institutions.

Findings - As a result of the research, it was observed that the self-employed class employees, except for the package delivery couriers working within the scope of on-line shopping applications, were significantly adversely affected by the Covid-19 outbreak.

Conclusions - States need to address the social protection gaps for the self-employed in their social security systems and develop the necessary policies so that they can enjoy all the benefits. Barriers to women's self-employment should be removed and encouraging policies should be implemented.

Keywords: Covid-19 Pandemic, Economic Crisis, Self-Employee, Socioeconomic Support Policies, Developed Economies.

JEL Codes: I12, E32, J40, I38, E50.

1. GİRİŞ

Koronavirüs (Covid-19) salgını, 2020 yılının Mart ayından itibaren tüm dünyada etkisini göstererek toplumsal hayatı, sağlık, sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda adeta felce uğratmış ve dünyanın süregelen sosyoekonomik sistemlerini yönü henüz kestirilemeyen tarihi bir değişimin eşiğine sürüklemiştir. Salgından ötürü tüm dünyada uygulanan kapanmalar nedeniyle, insanlar normal yaşam akışlarından kopmak ve evlerinde kontrol altında kalmak zorunda kalmıştır. Bu durum neticesinde hem çalışma hayatına dair hem de sosyal hayata dair krizler bütünü ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, Koronavirüs (Covid-19) salgını sadece bir sağlık krizi değil, aynı zamanda, birbiriyle bağlantılı sosyal ve ekonomik krizler sarmalı olarak değerlendirilmektedir. Salgının, sosyokültürel, sosyo-psikolojik ve sosyo-ekonomik yönden etkilerinin çok geniş bir sahada ve uzun yıllar boyunca etkisini göstermeye devam edeceği beklenmektedir.

2008 krizinden farklı olarak Covid-19 salgını, arz ve talep yönlü sorunların bir arada ve birbirini tetikleyerek yaşandığı kısır döngülü bir kriz olarak istisnai bir görünüm sergilemiştir. Bunun neticesinde küresel ekonominin hem üretim hem de tüketim ayağı adeta kırılmıştır. Küresel üretim ve tedarik zincirleri aksamış ve bunun etkisiyle fiyatlar artarak küresel çapta enflasyonist bir ortama girilmesine neden olmuştur. Sosyal izolasyona bağlı olarak işgücünün üretim yapamaması ve bundan dolayı üretimin aksamasının bir sonucu olarak, küresel üretim ve tedarik zincirlerinin ve alt tasearonların bünyesindeki işgücü için çok zor bir süreç içerisine girilmiştir.

Bununla beraber, Covid-19 salgını etkileri her ülkede ve her toplumsal sınıf üzerinde aynı olmamıştır. Toplumsal yaşamın her alanında meydana gelen bu krizlerden en fazla yoksullar, dezavantajlı gruplar, işçiler, serbest meslek sahipleri ve işsizler olumsuz yönde etkilenmiştir. Kamu sektöründe çalışanlar, uzaktan çalışarak ve maaşlarından hiçbir kayıp yaşamayarak kriz ortamından en az etkilenen kesim olurken, özellikle özel sektörde çalışan işçilerin ve serbest meslek sahiplerinin büyük bir kısmının salgına bağlı olarak yaşanan kapanmalardan dolayı işlerini yapamadıkları göz önüne alındığında; önemli derecede kayıplar yaşama olasılıklarının yüksek olduğu düşünülmektedir.

Covid-19 salgınının olumsuz yönde etkilediği gruplar içerisinde en merak edilen gruplardan birisi de serbest meslek sahibi olarak kendi hesabına çalışanlardır. Covid-19 salgınının yol açtığı kapanmaların, serbest meslek sahibi çalışanlarını maaş karşılığı çalışanlara göre sosyoekonomik anlamda daha fazla etkileme olasılığının yüksek olduğu düşünülmektedir. Serbest meslek sahibi bireylerin Covid-19 salgınının sonuçlarından çalışan nüfusun diğer kesimlerine göre görece daha fazla zarar gördüğü hipotezi incelenen ülke örnekleri ışığında tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışma hayatının marjinal ve heterojen bir sınıfı olan serbest meslek sahiplerinin spesifik olarak incelenmesinin, hem salgın döneminin sosyoekonomik etkilerinin anlaşılması hem de teknolojik gelişmeler ışığında değişen mesleki paradigmanın anlaşılmasında önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, uluslararası ve ulusal ekonomiler içerisinde aktif bir rol oynayan serbest meslek sahiplerinin, Covid-19 salgınının ekonomik sonuçlarından ve devletler tarafından zorunlu kılınan kapanma önlemlerinden nasıl etkilendikleri, devletlerin etkilenen serbest meslek sahiplerine yönelik hangi destek politikalarını geliştirdiği literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemleriyle araştırılmıştır. Çalışmanın serbest meslek sahiplerinin salgından nasıl etkilendikleri yönündeki çok zayıf olan literatüre katkı sağlayarak problemin farkındalığının artırılmasına ve çözüm yollarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma, dünyanın güçlü ekonomilerine sahip olan, refah devletleri olarak da kategorileştirilen İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi ekonomik ve siyasi alanda başat olan ülkeler üzerinden yürütülmüştür. Çalışmada, ilk bölümde salgının yol açtığı sosyoekonomik kriz ve bu krize müdahale stratejileri incelenmiştir. İkinci bölümde kavramsal bir temelin oluşması açısından serbest meslek sahipleri hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise bu kavramsal zemin üzerinden hareketle küresel ekonominin gelişmiş devletlerinden olan İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'da spesifik olarak serbest meslek sahiplerinin krizden nasıl etkilendikleri ve bu devletlerin serbest meslek sahiplerine yönelik destek politikaları üzerinde durulmuştur.

2. KORONAVİRÜS(COVID-19) SALGINININ GENEL ANLAMDA SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ VE MÜDAHALE POLİTİKALARI

Salgının başlamasını müteakiben Nisan ayında yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, koronavirüs salgını nedeniyle liberal ekonomi modeline sahip ABD'de ve İngiltere'de işlerini kaybedenlerin oranının, koordineli ekonomi modelinin uygulandığı Almanya'ya göre üç kat daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun nedeni Almanya'da yürütülen kökleşmiş kısa süreli çalışma ödeneği sistemidir. Almanya'da kısa süreli çalışma

programı sayesinde, çalışanların % 35'inin çalışma saatlerinin azaltılması sorunsuzca sağlanabilmiştir. Böylece Almanya'daki işgücü salgının olumsuz etkilerinden ABD ve İngiltere'ye göre daha az etkilenmiştir. İşlerin ve işgücünün özelliklerine bakıldığında ise ülkeler arasında krizden etkilenme açısından farklılıklar görülmektedir. Evden yürütülebilecek özelliklere sahip bir işte çalışan işgücünün, salgın nedeniyle işlerini kaybetme oranının daha düşük olduğu ve evden yapılamayan işlerde çalışanların iş kaybının ise yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Maaş karşılığı bir işte çalışan ile kendi hesabına çalışanlar arasında işlerini kaybetme yönünden büyük farklılıklar bulunmaktadır. Maaş karşılığı işlerde çalışanların, kendi hesabına çalışan serbest meslek çalışanlarına kıyasla işlerini kaybetme riskinin daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır (Adams-Prassl, Boneva, Golin, & Rauh, 2020, s. 2-3).

Diğer taraftan, salgın ile beraber işletmelerin ve okulların aynı anda kapatılması, iş ve eğitimin evde bir arada girift bir yapıya evrilmesi, iş-yaşam dengesi ve eğitim-yaşam dengesi üzerinde kritik ve uzun vadeli yeni bir sosyoekonomik durum ortaya çıkarmıştır. Salgın nedeniyle uygulanan kapanma tedbirleri tüm çalışanların istihdamını ve çalışma saatlerini azaltmıştır. Ancak bu kapanmaların, cinsiyet durumuna, evli veya bekâr olma durumuna, ebeveynlik durumuna göre de kendine has ve farklı etkileri olmuştur. İşlerin ve eğitimin evde yapılabilme olanağı, kapanmaların yol açtığı ekonomik krizin etkilerini görece bir nebze azaltmıştır. Ancak, okulların kapatılmasıyla, eğitimin iş ile beraber evde yürütülmesi nedeniyle, ebeveynlerin sorumlulukları artmış ve çoklu bir dezavantajlılığa doğru evrilmiştir. Bu pencereden bakıldığında, kendi hesabına çalışan çocuklu ebeveynler, ebeveyn olmayan kendi hesabına çalışanlara göre kapanmaların yarattığı dezavantajlardan daha fazla etkilenmiştir (Kalenkoski & Pablonia, 2020, s. 2-3).

Salgının yol açtığı krizin ilk aylarında OECD ülkelerinde düşük ücretli mesleklerde, çalışılan saatler yaklaşık % 28 oranında düşüş yaşamıştır. Yüksek ücretli mesleklerde görülen düşüş ise yaklaşık % 10 oranında gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, salgının, düşük eğitim düzeyine sahip olan düşük ücretli çalışanlara olan çalışma saati üzerindeki etkisi, yüksek eğitim düzeyine sahip olan çalışanlara oranla yaklaşık üç kat daha fazla olmuştur. Güvencesiz sözleşmelerle çalışan çalışma yaşındaki gençlerin büyük bir kısmı işlerini kaybetmiştir. Eğitimi tamamlayarak işgücü piyasasına girmeyi bekleyen genç nüfus ise salgının adeta yok ettiği istihdam kontenjanları karşısında iş bulma ümitlerini kaybetmektedir. OECD ülkelerinde, ortalama çalışılan saat oranlarında, yüksek vasıflı kişiler arasında yaklaşık % 8,5, orta düzeyde eğitime sahip orta düzey işlerde çalışanlar arasında %20 ve sadece ilk ve orta öğretim düzeyinde diploması olan alt kademe işgücü arasında %24'lük düşüş yaşanmıştır. Serbest meslek sahipleri arasında çalışma saati oranında ise, 2020 yılının ikinci çeyreğinde 2019 yılının aynı dönemine göre yaklaşık %19'lük bir düşüş yaşanmıştır. Maaş karşılığı bağımlı çalışanlar arasında görülen çalışma saati düşüşü ise % 12 oranında gerçekleşmiştir (OECD, 2021a).

Cinsiyetçi kültürel normların da etkisiyle, serbest meslek sahibi olan kadın ebeveynlerin, serbest meslek sahibi erkek ebeveynlere oranla daha fazla krizin olumsuz etkilerine maruz kaldıkları görülmektedir. Cinsiyetçi bakış açısının salgının yarattığı iş-aile dengesizliği ile birleşmesinden dolayı, genel anlamda çalışan kadınların iş yükü erkeklerle göre çok daha fazla artmış, bu şartlardaki kadınları çoklu bir dezavantajlılığın kısıracına sürüklemiştir. Diğer taraftan tüm zamanlarda, kadınlar, özellikle de yoksul kadınlar, kapitalist ekonomik sistem içerisinde ve bu ekonomik sistemin makro ve mikro ekonomik değişim dönemlerinde her zaman erkeklerle göre daha fazla zarar görmüştür. Covid-19 salgını nedeniyle kadınların daha fazla iş ve gelir kaybına maruz kalması, son zamanlarda kadın-erkek eşitliği yönünde atılan adımları baltalayacak hatta geriletecek düzeydedir (Adams-Prassl, Boneva, Golin, & Rauh, 2020).

Bunlarla beraber, salgının yarattığı kriz, işgücü piyasasında, beceriler ile fırsatlardaki mevcut eşitsizlikleri daha fazla belirginleştirmiştir. Salgın nedeniyle uygulanan kapanmalardan dolayı, dijital dönüşümün hızı artarak, belli bir işgücü kesimine uzaktan çalışma ile işine devam etme fırsatları sunarken, diğer taraftan bu imkân kendisine sunulmayan işgücü ile bu imkâna erişen işgücü arasındaki uçurumu da derinleştirmiştir. Uzaktan çalışma imkânı, özellikle yüksek eğitilmiş ve yüksek vasıflı işgücü için adeta çok değerli bir avantaja dönüşürken, düşük vasıflı meslek mensupları için olumlu bir etki yaratmamıştır. Dahası, kriz, düşük vasıflı işgücünün işlerini kaybetme olasılıklarını artırmıştır. Bununla beraber, yüksek vasıflı işçilerin ise çalışma sürelerini azaltarak işlerini kolaylaştırdığı, konfor alanlarını genişlettiği görülmektedir (Scarpetta, 2021).

Salgın dolayısıyla gerçekleşen evde çalışma sayesinde, yüksek eğitime, yüksek gelire ve yüksek vasıflı emeğe sahip işgücünün yaklaşık yarısı evden çalışma avantajını yakalarken, orta ve düşük ücretli işgücü için bu oran sadece % 29 seviyesinde kalmıştır. Salgın sırasında verilen devlet desteklerinin eş benzeri görülmemiş şekilde arttığı gözlenmiştir. 2020 yılının ilk yarısında, OECD genelinde kişi başına düşen GSYİH'nın % 12,4 oranında düşmesine rağmen, gerçek hane halkı brüt harcanabilir geliri, salgına bağlı devlet destekleri sayesinde % 3,9 oranında artmıştır. Tüm bu desteklere rağmen, krizin yol açtığı zararlar toplum içerisinde

gruplar arasında eşit olarak dağılmamıştır. Düşük vasıflı ve düşük ücretli mesleklere olan zararı acımasız olmuş ve OECD genelinde bu grupta yer alan on işten bir tanesi yok olmuştur. Standart dışı sözleşmeli işçiler ve gençler gibi savunmasız işgücü grupları, salgından dolayı korumasız kalmış ve çok büyük zararlar görmüştür (Scarpetta, 2021).

Ekonomik krizin işgücü piyasası üzerindeki etkisini azaltmak için, Almanya'da Kurzarbeit programı ve İngiltere'de Coronavirus İş Tutma Planı gibi kısmi çalışılmayan saatleri doğrudan sübvansane eden veya çalışma saatleri sıfıra indirilen işleri sübvansane eden programlar kullanılmıştır. Bu programlar, özellikle konaklama, yiyecek-içecek, sanat, eğlence, toptan ve perakende gibi salgın kısıtlamalarından en çok etkilenen sektörlerde etkin bir şekilde devreye sokularak; olumsuz sonuçlara karşı etkili bir koruma çerçevesi oluşturulmuştur. Bu programlar, çalışma saatleri azaltılan işçilerin ücretlerini büyük oranda sübvansane ederek işgücü maliyetlerini azaltmış ve böylece kazançlarında salgına bağlı geçici bir düşüş yaşayan işyerlerini korumuştur. Programlar ülkelere göre tasarımı ve uygulanışı açısından farklılıklar gösterse de, tüm programların en önemli ortak tarafı, işler tamamen askıya alındığında bile çalışanların iş güvencesinin korunmasıdır. Bu tarz işi koruma programları, farklılıklarına rağmen neredeyse tüm OECD ülkelerinde uygulanmıştır. Standart olmayan çalışma biçimlerinde, özellikle de serbest meslek sahiplerine oldukça koruyucu destekler sağlanarak, bu gruplar da sosyal koruma şemsiyesine alınmıştır. Neredeyse tüm ülkeler geçici sözleşmeli işçileri sosyal koruma kapsamına almış ve bazı ülkeler, tipik olarak asgari katkı şartı olmaksızın belirli serbest meslek kategorilerini de koruma ve destek kapsamına dâhil etmiştir (OECD, 2021c).

Devletlerin ekonomik destek paketlerinin açıklanması ile beraber bir nebze koruma altına alınmaya çalışılsa da, bu gruplardan işlerini evde devam ettirme şansını yakalayamayan önemli bir kesim işlerini kaybetmiş ve işsizler ordusuna katılmıştır. 2020 yılının sonuna gelindiğinde, kriz öncesine göre % 60 daha fazla insan işsiz kalmıştır. Bu işsizlik oranlarının 2021 yılında da bu şekilde seyredeceği öngörülmektedir (OECD, 2021a). İşsiz kalanların orta ve uzun vadede akıbeti ise henüz belirsizdir. Her ne kadar da devletler aktif istihdam politikaları çerçevesinde işsizleri mesleki eğitim yoluyla işgücü arz fazlası olan sektörlerden, işgücü talebi olan sektörlerle kaydırmaya çalışsa da, teknolojik buluşların işgücü piyasasında mevcut işleri hızlı bir şekilde birer birer ele geçirmesi karşısında işsizlerin sayısının yıllar geçtikçe katlanacağı düşünülmektedir.

Gelecek yıllarda, yüksek eğitim gerektiren yüksek vasıflı mesleklere olan talebin daha çok artacağı ve düşük vasıflı işlere olan talebin ise azalacağı öngörülmektedir. İşgücü talebinin artacağı öngörülen diğer mesleklerin başında ise yenilenebilir fotovoltaik güneş enerjisi tesisatçılığı gibi yeşil ekonomi sektöründe faaliyet gösteren meslekler yer almaktadır. Bu alandaki işgücüne olan talebin Amerika Birleşik Devletleri'nde %91 oranında artacağı öngörülmektedir. Düşük vasıflı veya vasıfsız işgücünün istihdam edildiği mesleklerde ise istihdamın kısa vadede önemli ölçüde azalacağına hatta uzun vadede daha da kötüleşeceğine yönelik kanaat güçlenmektedir. Mesela, 2024 yılına kadar İngiltere'de sekreterlik ve benzeri mesleklerin istihdamının % 12 azalması beklenmektedir. Bir diğer meslek grubu olarak veri girişi memurluğu ve yazı işleri memurluğu gibi mesleklerin Kanada'da 2028 yılına kadar %20 ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 2029'a kadar %36 oranında azalacağı öngörülmektedir (OECD, 2021b).

Teknolojik gelişmeler, şirketleri bilişim ve teknoloji alanında gelişmelere entegre olmaları yönünde baskılamaktadır. Salgın bu baskıyı somut bir biçimde daha da kuvvetli bir şekilde pekiştirmiştir. Salgının ve teknolojik gelişmelerin dayattığı zorunluluklar birleştiğinde, firmaların bilişim ve otomasyon teknolojilerini beklenenden daha erken benimsemesini hızlandırmıştır. Salgın ile beraber, bulut bilişim, büyük veri ve e-ticaret teknolojilerine ilaveten, işverenlerin, robotlara ve yapay zekâya olan ilgilerinin ve adaptasyonlarının arttığı görülmektedir. İnsan emeğinin alternatifi olarak istihdam alanında baskın bir şekilde ağırlığını hissettiren teknolojik ürünlerin maliyet-fayda yönünden avantajlı olması, süreçlerin gün geçtikçe hızlı bir şekilde dijitalleştirilmesine ve otomasyon teknolojilerinin çalışma hayatının her alanında yaygınlaştırılmasına yol açmaktadır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda, istihdam sahasında hızlı bir şekilde diskalifiye olan insan emeğinin akıbetininin ne olacağı konusunda tüm dünyada bir ümitsizlik, karamsarlık ve belirsizlik hâkimdir (World Economic Forum [WEF];, 2020).

Bu çerçevede, çalışma hayatının marjinal ve heterojen bir sınıfı olan serbest meslek sahiplerinin spesifik olarak incelenmesinin, hem salgın döneminin sosyoekonomik etkilerinin hem de teknolojik gelişmeler ışığında değişen mesleki paradigmanın anlaşılmasında önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

3. ÇALIŞMA HAYATINDA MARJİNAL BİR SINIF OLARAK SERBEST MESLEK SAHİPLERİ

Serbest meslek kavramı, ülkelerin veya uluslararası kuruluşların bakış açılarına göre farklı tanımlamalar ile ifade edilebilmektedir. OECD tarafından yapılan tanımlamada, çalışanlar ücretli çalışanlar, serbest meslek sahipleri ve ücretsiz çalışanlar olarak gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaya göre, serbest meslekte çalışanlar, aile kazancı için nakit veya aynı olarak kâr amaçlı birtakım işleri ifa edenler şeklinde tanımlanmıştır. OECD'ye göre serbest meslek, işverenleri, kendileri için çalışan işçileri, üretici kooperatiflerinin üyelerini ve ücretsiz aile işçilerini kapsayan geniş çerçeveli bir sınıfı ifade etmektedir (OECD, 2021b).

Serbest meslek sahibi kavramı, düzenli olmamakla beraber işçi istihdam eden işverenleri ve işçi çalıştırmaksızın kendi hesabına çalışanları kapsayan yönüyle heterojen bir kavramdır. Serbest meslek sahibi olarak tanımlanan çalışanlar, belirli veya belirsiz süreli bir sözleşme çerçevesinde düzenli ve sabit bir gelir elde etmeksizin özerk bir şekilde çalışmaktadır. Bu sınıf içerisinde kabul edilen ücretsiz aile işçileri ise ağırlıklı olarak çiftçilik ve perakende ticaret gibi spesifik sektörlerde görülmektedir. Gerek kendi istekleri, gerekse istedikleri halde erişememeleri nedeniyle düzenli bir ücret karşılığı istihdam edilebilme kapsamına girmeyenler için serbest meslek çok önemli bir alternatif istihdam yöntemidir. Serbest meslekler, özerklik ve bağımsızlık özelliklerinin sağladığı pozitif etki ile bireylerin girişimci ruhunu ve kendi kendisinin patronu olma arzusunu sürekli canlı tutarak dinamizmini koruyan, inovatif bir karaktere sahiptir (OECD, 2021b).

Diğer taraftan, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler (UN)'in çeşitli yayınlarında yer verdikleri tanımlamalarına göre ise, serbest meslek sahipleri içerisinde, işverenler ve kendi hesabına çalışanlar şeklinde bir alt ayrıma gidildiği görülmektedir. Bu bakış açısına göre, işverenler, yanında işgücü istihdam ederek, kendi hesabına çalışanlar ise, yanında işgücü istihdam etmeksizin, bağımsız bir şekilde serbest bir mesleği veya ticareti ifa eden bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu kuruluşlarca, işveren ve kendi hesabına çalışanların toplamı serbest meslek sahibi sınıfı olarak kabul edilmektedir. İşverenlerin işçi çalıştırıp çalıştırmamasına bakılmaksızın serbest meslek sahipleri kapsamında kabul edilmesine veya işçi hariç tutulmasına göre, istihdama dair istatistikler arasında farklı sonuçlar elde edilmektedir. İşverenin yani sermayenin serbest meslek sınıfı tanımlaması içerisinde yer almaması gerektiği düşünülmektedir (T. Le, 1999).

Serbest meslek sahipleri olarak tanımlanan çalışanlar, ülkelerin sosyoekonomik durumuna göre farklılıklar barındıran heterojen bir gruptur. Bu grup içerisinde çiftçiler, zanaatkarlar, esnaflar, avukatlar, doktorlar, mimarlar, komedyenler, sanatçılar, sporcular, kadınlar, bilgisayar programcıları ve analistler, kuryeler, kiralık şoförler ve bazı sanatsal ve el becerisine dayalı faaliyetleri ticari maksatlı ifa edenler bulunmaktadır. Ancak, hangi işin serbest meslek olarak kabul edilebileceğini kararlaştırmak zor bir meseledir. Bununla beraber, ABD'de büyük işletme sahipleri de serbest meslek sahibi olarak kabul edilmektedir. İşletme sahiplerinin serbest meslek sınıfı içerisinde sayılıp sayılmaması noktasında ülkeler ve araştırmacılar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Serbest meslek sahiplerinin tarımda ve tarım dışı sektörlerde çalışan bireyleri içermesi gerekir gerekmediği konusunda ortak bir tanımlamadan söz etmek zordur (Blanchflower, 2000).

Bazı araştırmacıların çalışmalarında, tarım sektörü çalışanları, analiz uzmanları, doktorlar, diş hekimleri, avukatlar, veterinerler gibi bazı sınıfların serbest meslek grubu tanımlaması dışında tutuldukları görülmektedir (T. Le, 1999). Bu meslek gruplarının yanı sıra, serbest meslek sahiplerinin birçoğu evlerde yapılabilen işlerde çalışmaktadır. Serbest meslek grubu içerisinde yer alan çalışanların önemli bir kısmı da inşaat sektöründe faaliyet gösteren çeşitli zanaatlara sahip usta ve kalfalardır. Serbest meslek sahibi çalışanlar, çalışma saatleri üzerinde ücretli ve maaşlı işçilerden daha fazla söz hakkına sahip olduklarından dolayı, işin zamansal ayarlamalarını yapabilme açısından daha fazla esnekliğe ve özerkliğe sahip olabilmektedir (Kalenkoski & Pabilonia, 2020).

Yapılan araştırma sonuçlarına göre, serbest meslek sahiplerinin işlerinden memnun olma düzeyleri incelendiğinde, maaş karşılığı çalışanlara göre yaptıkları işlerden daha memnun oldukları görülmektedir. Buna göre, serbest meslek sahiplerinin yaklaşık % 46'sının sahip oldukları meslekten gayet memnun olduğu görülürken, maaş/ücret karşılığı çalışanların % 29'luk bir oranla daha düşük memnuniyet bildirdikleri ortaya çıkmaktadır. Değişik ülkelerde yapılmış araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, memnuniyet ve iş doyumu oranının serbest meslek sahiplerinde ücret karşılığı çalışanlara göre daha yüksek olduğunu teyit eden sonuçlara rastlanmaktadır. Kendi işinin patronu olmak ve kendi kararlarını özgürce verebilmek gibi özerkliklere sahip olunması, serbest meslek sahiplerinin daha yüksek iş doyumuna sahip olmasını etkileyen en önemli faktörlerdir (Blanchflower & Oswald, 1998; Blanchflower & Freeman, 1997).

Kişilerin serbest meslekleri seçme eğilimlerini etkileyen unsurlar incelendiğinde, eğitim durumu, genel zekâ düzeyi, işgücü piyasası deneyimi, aile geçmişi özellikleri, ekonomik koşullar, mali sermaye durumu, mesleki durum, etnik özellikler, babanın mesleği, bireylerin psikolojik özellikleri gibi etkenlerin serbest mesleklerin seçilmesinde etkin rol oynayan faktörler olduğu göze çarpmaktadır. Çeşitli araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, eğitim düzeyi yükseldikçe serbest meslek sahibi olma olasılığının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, ebeveynlerinden herhangi biri serbest meslek sahibi olanların, serbest meslek çalışanı olma olasılığının, ebeveynleri serbest meslek sahibi olmayanlara göre daha yüksektir. Ebeveynlerden çocuklarına beşeri sermaye aktarımının, serbest meslek statüsünün nesiller arası devamını sağlayan önemli bir etken olduğu görülmektedir (T. Le, 1999).

Bireylerin yaşları arttıkça serbest meslek sahibi olma olasılıklarının da arttığı, erkeklerin serbest meslek sahibi olma olasılığının kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Serbest meslek sahibi olmayı arzu edenlerin, bu isteklerinde en önemli etkenlerden birisi de, serbest meslek sahiplerine tanınan daha az vergi ödeme imkânına erişmek istemeleridir. Bağımsızlık ve özerklik gibi önemli avantajlarının yanı sıra, işe gidış masrafları da dâhil olmak üzere çok sayıda giderin, serbest meslek sahipleri için vergiden düşülebilmesi serbest meslekleri cazip kılan en önemli avantajlardandır (Blanchflower, 2000).

Son dönemlerde, devletlerin, sosyoekonomik politikalar oluşturma aşamasında, serbest meslekleri yoksulluğu ve dezavantajlılığı azaltma ihtimalinin yüksek oluşu nedeni ile tercih ve teşvik ettikleri görülmektedir. Özellikle salgın döneminde refah devletlerinin serbest meslek sahiplerini de sosyal koruma altına alma girişimleri bunun en bariz göstergesidir. Serbest çalışmanın giderek artan ve gelecekte büyük boyutlara ulaşması beklenen işsizlik problemine çözüm olacağı, inovatif özelliklerinin sayesinde yeni buluşlara yol açacağı ve yeni iş modelleri yaratmaya yardımcı olacağı düşünülerek serbest meslek grubu devletlerce desteklenmektedir. Bununla beraber, serbest meslek sahipleri, piyasadaki rekabeti artırarak kaliteli ve ucuz ürünlerin ortaya çıkmasına da katkı sunabilir (Blanchflower, 2000). Günümüz kapitalist neoliberal ekonomik sistem içerisinde serbest meslek sahipleri, birçok gelişmiş ülkede önemli bir işgücü sınıfı haline gelmiştir. İngiltere, Kanada ve ABD gibi bazı gelişmiş ülkeler, işsizlik ve yoksulluk sorunlarına olası bir çözüm olarak kendi işini kurmayı önemli bir politika olarak kabul ederek, serbest meslek çalışmasını teşvik etmek için hükümet programları başlatmıştır. Serbest meslekler, ABD ve Kanada gibi büyük göçmen alan ülkelerde, göçmenlerin uyum sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır (T. Le, 1999, s. 381-382).

Tüm bunlarla beraber, serbest meslek çalışanlarının dezavantajlı oldukları durumlar da bulunmaktadır. Serbest meslek sahipleri, kendi programını belirleme, çalışma zamanını ayarlama, bir başka bireye karşı hiyerarşik sorumluluk taşımama ve serbest mesleğin sağladığı çeşitli düzeylerde ticari kar olasılıkları nedeniyle sosyoekonomik ve psikoekonomik avantajlar sağlamanın yanı sıra, işlerin kötü gitmesi durumunda, tasarruflarını, maddi olanaklarını ve biyopsikolojik sağlığını kaybetme riskini göğüslemektedir. Bu olumsuz durumların devamlılığı ailevi problemlerin doğmasına, aile müessesinin sona ermesine, hatta cinayet ve intiharlara kadar varan kötü sonuçlar doğurabilmektedir (Blanchflower, 2000).

Serbest meslek sahipleri, iş değişikliği yapmayı düşündüklerinde, iş modellerinin süreklilik gerektiren bir gelir ve gider akışını mecbur kıldığından, bir yerde maaş karşılığı çalışanlara göre işlerini değiştirmekte daha çok zorlanmaktadır. Bu anlamda serbest meslek çalışanları faaliyet alanlarında kolayca değişikliğe gidememeleri nedeniyle, statik ve kısıtlı bir çalışan konumundadır. Maaşlı işgücü ise faaliyet alanlarını daha kolay değiştirebilen işçiler konumundadır. Serbest meslek çalışanı olmak, maaş karşılığı çalışanlar gibi aylık ücret garantisi olmadığından dolayı riskli olduğundan, yüksek insan sermayesine (donanım ve yeteneklerine) sahip olan ve alanlarında kalifiye olmuş işçiler serbest mesleklere yönelmeye cesaret etmektedir. Çünkü insan sermayesinin kalifiye düzeyinin yüksek olmasının verdiği avantaj ve güven, olası riskleri telafi edecek bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca, yüksek donanım ve yetenek sahibi olan serbest meslek çalışanları, işyerinde daha az insan sermayesi yatırımına ihtiyaç duyacaktır (Dunn & Holtz-Eakin, 2000; Kawaguchi, 2003).

Son yıllarda, teknolojik gelişmeler ışığında çağrı üzerine veya sıfır saat sözleşmeleri gibi standart olmayan istihdam biçimleri ve kendi hesabına çalışmanın çeşitli biçimleri birçok ülkede büyümüştür. Bununla beraber, standart, tam zamanlı, açık uçlu sözleşmelerle çalışanlar ile standart olmayan çalışma biçimlerinde çalışanlar arasında sosyal korumaya erişimde önemli boşluklar bulunmaktadır. Serbest meslek sahipleri genellikle yasal sosyal koruma hükümleri tarafından daha az kapsamaktadır. Birçok ülke, Covid-19 krizinin patlak vermesinden sonra serbest meslek sahipleri için acil destek politikaları ve paketleri uygulamaya koyarak serbest meslek sahiplerini şimdilik geçici de olsa sosyal koruma kapsamı içerisine almaya çalışmaktadır. Serbest meslek çalışanlarına yönelik salgın döneminde yürütülen bu sosyoekonomik politika modelinin ilerleyen yıllarda çeşitlenerek devamlılık arz edeceği düşünülmektedir (Scarpetta, 2021).

4. KORONAVİRÜS (COVID-19) SALGINININ SERBEST MESLEK SAHİPLERİNE ETKİLERİ VE DEVLETLERİN SERBEST MESLEK SAHİPLERİNE YÖNELİK DESTEK POLİTİKALARI

Covid-19 salgını sırasında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle yaşanan kapanmalarda maaş karşılığı çalışanların maaşları ve iş güvenceleri belli oranlarda korunduğu için, serbest meslek çalışanlarının, maaşlı çalışanlardan daha çok zarar gördüğü kuvvetle muhtemeldir. Hem ücretli çalışanların hem de serbest meslek sahiplerinin çalışma saatlerinde ve gelirlerinde ortak bir düşüş olduğu görülse de, serbest meslek sahiplerinin gerek maddi gelir anlamında gerekse mutluluk anlamında ücretli çalışanlara göre daha fazla olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Serbest meslek sahipleri için, kısıtlanan özerkliklerinin olumsuz etkisi, maddi gelirdeki azalmadan daha büyük bir mutsuzluğa yol açmıştır. Serbest meslek sahiplerinin krizden önce işlerine bağlılıklarının yüksek düzeyde olduğu ve çalışma aktivitelerinin kısıtlanmasının bu meslek grubu çalışanlarını, diğer çalışanlara göre psikolojik anlamda daha çok yıpratmış olduğu görülmektedir (Yue & Cowling, 2021, s. 95-98).

Dünyada farklı devletler, değişik yöntemlerle ve stratejilerle, salgın nedeniyle oluşan krizin olumsuz sonuçlarına karşı, işgücü piyasasını ve işverenleri korumak için mücadele etmektedir. Genellikle maaş karşılığı çalışan işgücü, kısa çalışma ödeneği veya işsizlik ödeneği gibi bir takım destekler ile korunmaktadır. Ancak, salgın nedeniyle kendini gösteren ekonomik kriz serbest meslek sahipleri için sosyal koruma eksikliğini ve devletlerin sosyal sistemlerinde ciddi bir boşluğun varlığını ortaya çıkarmıştır. Salgının yarattığı ekonomik kriz en çok, serbest meslek sahiplerini vurmuş ancak bunların küçük bir kısmı işsizlik sigortası kapsamında desteklere ulaşabilmiştir. Bu destek eksikliğinden dolayı, birçok serbest meslek sahibi mali güçlük çektiğinden, hükümetler geçici destek paketleri oluşturmuştur. Ancak geçici destek paketlerinin, kısıtlayıcı kriterleri, karmaşık tasarımları, uygulanması aşamasında deneyim eksikliği ve işletme giderlerinin veya geçim masraflarının ne kadarının karşılandığı konusundaki belirsizlik, serbest meslek sahiplerinin bu tür programlardan uygun bir şekilde yararlanmasını zorlaştıran unsurlardır. Ücretli çalışanlar zorunlu işsizlik sigortasından faydalanabilirken, serbest meslek sahiplerinin erişimi genellikle farklı ülkelerdeki çeşitli geçici düzenlemelerle sınırlı kalmıştır (Schoukens & Weber, 2020).

Covid-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan sosyoekonomik krizin etkilerinin azaltılması amacıyla ilk aylardan itibaren destek paketleri açıklanarak, ekonomik alanda faaliyet gösteren işletmelere ve işgücü piyasasının çeşitli kesimlerine yönelik çeşitli destek politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu kurtarma ve destek paketleri ile en savunmasız kişiler olan gençlere, kadınlara, düşük vasıflı işgücüne ve serbest meslek sahiplerine odaklanılmıştır. Serbest meslek sahiplerinin bu krizden nasıl etkilendikleri ve hangi desteklerden faydalandıkları ülkelere göre değişiklikler göstermektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya tarafından krizin etkilerini hafifletmek amacıyla serbest meslek sahiplerine yönelik kararlaştırılan destek politikaları ve krizin serbest meslek sahiplerine olan etkileri ülkeler bazında ayrı ayrı ele alınmaktadır.

4.1. İngiltere

OECD verilerine göre İngiltere’de yaklaşık olarak 5 milyon serbest meslek sahibi bulunmaktadır. Bu sayının genel istihdam içerisindeki oranının % 15,6 olduğu görülmektedir. Kadın çalışanlar içerisindeki serbest meslek sahibi olarak çalışan kadınların oranı % 11,2 olarak tespit edilmiştir. Erkek çalışanlar içerisindeki serbest meslek sahibi olarak çalışanların oranı ise % 19,5’tir (OECD, 2020).

Covid-19 salgını nedeni ile uygulanan sosyoekonomik kapanma, İngiltere’deki işçilerin ve serbest meslek sahiplerinin çalışma rutinlerinde, performanslarında ve gelirlerinde ani ve zorunlu bir düşüş meydana getirmiştir. Salgın dolayısıyla yaşanan kapanmalar, serbest meslek sahibi çalışanların sınırsız çalışma özerkliklerinin ve esnekliklerinin zorunlu olarak ortadan kalkmasına neden olmuştur. Serbest mesleğin, özerkliğe ve esnekliğe bağlı yüksek mutluluk seviyeleri ortadan kalkmıştır. Kendi kendinin patronu olunan serbest meslekten salgının yarattığı zorunlulukla ani bir şekilde işsizliğe ve kısıtlı bir yaşama gönülsüzce adım atmak, bu meslek grubunun yaşam ve sağlık kalitesi üzerinde çok büyük olumsuzluklar yaratmıştır. Bu açıdan, Covid-19 sosyoekonomik krizinin serbest meslek sahipleri üzerinde iki önemli etkisi olmuştur. Birincisi, serbest meslek sahiplerinin çalışma saatlerini ve gelirlerini azaltmıştır. İkincisi, İngiliz hükümetinin ekonomik desteklerinin, ücretli çalışanlara, kendi hesabına çalışan serbest meslek sahiplerinden daha yüksek düzeyde bir gelir koruması sağlaması, serbest meslek sahipleri aleyhine bir eşitsizliğe neden olmuştur. İngiliz hükümetinin krize karşı işgücünü koruma amaçlı uyguladığı destek politikası, serbest meslek sahiplerinin gelirlerini, maaş karşılığı çalışanlara oranla daha fazla azaltmıştır. Buna bağlı olarak ücretli çalışanlar ve serbest

meslek sahipleri arasında büyük bir gelir kaybı farkı oluşmuştur. Ücretli çalışanlar haftada ortalama 103 sterlin gelir kaybı yaşarken, serbest meslek sahipleri haftada ortalama 207 sterlin gelir kaybına maruz kalmıştır (Yue & Cowling, 2021, s. 96-99).

İngiltere’de serbest meslek sınıfı, ücret karşılığı istihdam edilenlerden daha küçük bir işgücü piyasası aktörü olmakla beraber, hızla büyüyen bir işgücü sınıfıdır. Covid-19 salgını destekleri çerçevesinde, serbest meslek sahibi sınıfı 17 Mart 2020’de açıklanan ilk önlem paketi kapsamına dâhil edilmemiş ve ancak takip eden günlerde, 26 Mart 2020’de destek kapsamına alınmıştır (Martinez Dy & Jayawarna, 2020, s. 393-394).

İngiltere, salgından dolayı oluşan ekonomik olumsuzluklar karşısında hane gelirlerini korumak için: (Brewer & Gardiner, 2020, s. 187-188).

1. Geçici olarak izne çıkarılan çalışanların ücretlerini ödemek için İş Elde Tutma Programı (JRS),
2. İşleri etkilenmiş olan yerleşik serbest meslek sahiplerine hibe vermek için bir Serbest Meslek Geliri Destek Programı (SEISS) ve
3. İngiltere’nin birincil refah planı olan Universal Credit [UC] (Evrensel Kredi) Planı kapsamında, sosyal güvenlik yardımlarına kolay ulaşılmasına yönelik sosyal güvenlik sistemi değişiklikleri paketi olmak üzere üç destek paketi ile salgın krizinin üstesinden gelmeye çalışmıştır.

İşyerlerinde çalışanların salgın dolayısıyla oluşan kapanmalardan etkilenmemelerini sağlamak için oluşturulan İş Elde Tutma Planı (JRS), firmaların 1 Mart 2020’den itibaren işçileri üç aya kadar ücretli izne ayırmalarına olanak tanımıştır. Bu program aracılığıyla çalışanların maaşlarının %80’i devlet tarafından sübvansiyon edilmiştir. Bu kapsamda, ayda en fazla 2.500 Sterlin’e kadar destek sağlanması kararlaştırılmıştır. Bu %80’lik ücret sübvansiyon oranı daha sonra %60’a düşürülmüştür. Bu sistemde, çalışanlar için İş Elde Tutma Planı (JRS)’na başvuruda bulunma noktasında işverenler sorumlu kılınmıştır. Bu destek planı, salgın nedeniyle oluşan ekonomik şokun etkilerini hafifletmek için işverenler tarafından kapsamlı bir şekilde rağbet görmüştür. Salgın dolayısıyla, bu destek planı kapsamında yaklaşık 8,7 milyon çalışan izne ayrılmıştır. Bunun destek planı çerçevesinde yaklaşık 60 milyar sterlin maliyeti olduğu görülmüştür. İş Elde Tutma Planı ile amaçlanan, salgının kısıtlamalarının kalkmasını takiben ekonomik faaliyetler tekrar salgın öncesi normal şekline döndüğünde, izinli çalışanların işlerine tekrar dönebilmelerinin ve adaptasyonlarının kolaylaştırılmasıdır. 2021 yılının Haziran ayı ortasına kadar, program tarafından yaklaşık 9 milyon çalışan desteklenmiştir. İngiliz hükümetinin ekonomik krize karşı uyguladığı destek politikası içerisinde en büyük bütçeye sahip olan program JRS destek planıdır (Yue & Cowling, 2021, s. 94; Adams-Prassl, Boneva, Golin, & Rauh, 2020, s. 5-6; HMR&Customs, 2021a).

Hükümetin destek politikası paketinin bir diğer bileşeni olan Serbest Meslek Geliri Destek Programı [SEISS] ise, serbest meslek sahipleri için, başlangıçta 6 aylık bir dönemi kapsaması planlanan, gelir ikamesi sağlayan bir destek programı olarak tasarlanmıştır. Kapsamı şirketleşmemiş serbest meslek sahibi işletmelerle sınırlandırılmıştır. Bu destek programı, başlangıçta serbest meslek sahibinin 2016-17, 2017-18 ve 2018-19 yıllarında elde ettiği ortalama aylık kârının yüzde 80’i üzerinden hesaplanan ve maksimum sınırı 7.500 Sterlin olan, serbest meslek sahipleri için üç ayda bir ödenen, vergiye tabi bir devlet hibesi/sübvansiyonu olarak tahsis edilmiştir. İngiltere, daha sonra Mayıs ayı sonunda, programın destekten yararlanma kriterlerini değiştirerek, sübvansiyon desteği için hesaplanan üç yıllık dönemdeki ortalama aylık kâr oranını yüzde 70’e, hibenin maksimum sınırını 6.570 Sterlin’e çekmiştir. Bu desteklerden yararlanabilmenin bir diğer koşulu ise bireyin toplam gelirinin yarısından fazlasının serbest meslekten elde edilmiş olmasıdır. İlk hibe ödemesi için Haziran ayına kadar 2,5 milyon serbest meslek çalışanı başvuruda bulunmuştur. Toplamda beş paketten oluşan SEISS programının, Haziran ayına kadarki bu ilk destek paketi için yaklaşık 15 milyar sterlinlik bir bütçe öngörülmüştür (Office for Budget Responsibility, [OBR], 2021).

Ancak ilerleyen dönemde talepler giderek artmış ve öngörülen bütçe düzeyi aşılmıştır. 2021 yılının Ekim ayına kadar SEISS programı kapsamında, serbest meslek erbabına toplamda ödenen hibe miktarı yaklaşık 28 milyar Sterlin’i bulmuştur. SEISS programının beş paketi için, toplamda 10,4 milyon serbest meslek sahibi hibe başvurusunda bulunmuştur. Bu başvurular arasından 2,9 milyon serbest meslek sahibinin şartları uygunluk kriterlerini karşılayarak hibe almaya hak kazanmıştır. Hibe programından yararlanabilmek için, serbest meslek sahibinin 2019-2020 vergi yılında aktif olarak çalışmış olması ve vergi beyannamesi hazırlanmış olması gerekmektedir. Beşinci son hibe paketine gelindiğinde hak sahibi serbest meslek sahiplerine verilen hibe miktarı 2.300 Sterlin’e düşmüştür. Cinsiyet düzeyinde programa bakıldığında ise, erkek serbest meslek sahibi başvurular için ortalama 2.400 Sterlin ödenirken, kadın serbest meslek sahibi başvurular için ortalama

1.900 Sterlin şeklinde daha düşük bir ödeme yapıldığı göze çarpmaktadır. Salgının yol açtığı krizde, çalışanların kayıplarının en yüksek olduğu sektör olan inşaat sektörü, yapılan başvurular arasında uygunluk kriterlerini karşılama açısından değerlendirilen 1,2 milyon kişi ile serbest meslek sahibi nüfus arasında en büyük sektör olmuştur. Sadece beşinci hibe paketi için yaklaşık 427.000 inşaat işçisi talepte bulunmuş ve uygun görülenlere toplamda 1,1 milyar sterlin destek sağlanmıştır. Program kapsamında aranan uygunluk kriterleri, hibeler için uygun olanlar için bir avantaj yaratırken diğer taraftan uygun olmayanlar için krizin zor günlerinde telafisi zor sıkıntılara sebep olmuştur (HMR&Customs, 2021b; Blundell, Machin, & Ventura, 2020).

İngiliz Hükümeti bu iki paketin yanı sıra sosyal güvenlik sisteminde serbest meslek sahiplerini de kapsama alacak şekilde önemli değişiklikler yapmıştır. Universal Credit (UC) programı ile sosyal güvenlik sisteminin asgari gelir tabanının askıya alınması da dâhil olmak üzere serbest meslek sahiplerine yardımcı olan bazı teknik değişiklikler yapılarak, çok düşük gelirli serbest meslek sahiplerinin de programdan yararlanabilmeleri ve talep edebilecekleri destek miktarının artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca, serbest meslek sahiplerinin hasta olduklarında veya kendilerini karantinaya aldıklarında talep edebilecekleri İstihdam ve Destek Ödeneği (ESA)'ni alabilmeleri için gereken 7 günlük bekleme süresi kriterinin kaldırılması kararlaştırılmıştır (Brewer & Gardiner, 2020, s. 189-199).

Diğer taraftan, günümüzde giderek artan sayıda serbest meslek çalışanı, dijital uygulamalar aracılığıyla iş bulmaktadır. Çevrimiçi alışverişteki olağanüstü büyüme, paket teslimatı için güçlü bir talebi körüklemiştir. Covid-19 salgını ile beraber sağlık nedeniyle dışarıda lokanta vb. mekânlarda yemek yeme konusundaki endişeler tüketicileri evden yemek siparişi vermeye yöneltmiştir. Salgın ile beraber meydana gelen zorunlu kapanmalar nedeniyle dışarıda yemek yeme olasılığının ortadan kalkması ile artan yemek siparişleri nedeniyle, bu serbest meslek grubunda işgücü talebi de artmıştır. Bu artışa bağlı olarak ücretlerin de iyi seviyelere yükselmesi ve başka iş imkânlarının olmaması bu meslek grubu çalışanlarının sağlık risklerine rağmen çalışmayı tercih etmelerine neden olmuştur. Bu serbest meslek grubu içerisinde, özel kiralık şoförleri, paket teslimat şoförlerini ve yemek dağıtım şoförlerini sayabiliriz. Bu grup serbest çalışanlar için ileri sürülen başlıca olumlu argümanlardan birisi de, çalışanların çalıştıkları zamanı seçme esnekliğine sahip olmalarıdır. Bu işçilerin, daha genç yaşlarda ve diğer serbest meslek sahibi işçilere göre azınlık ve etnik kökene sahip olma olasılıkları daha yüksektir. Krizden etkilenme bakımından, bu işçiler serbest meslek grubundaki diğerler çalışanlardan önemli ölçüde farklı görüntüler sergilemektedir (Blundell, Machin, & Ventura, 2020, s. 3).

İngiltere'de serbest meslek sahibi çalışanları kapsayan ve çevrimiçi gerçekleştirilen anketin sonuçlarına göre, salgına ve kapanma tedbirlerine rağmen, diğer çalışanların aksine Ağustos ayında normalden daha fazla işlerinin arttığı sonucu ortaya çıkmıştır. Uygulamalar vasıtasıyla sipariş ve randevu şeklinde çalışanlar, çalışmalarının uzaktan gerçekleştirilemeyeceği için olağandışı bir serbest meslek grubudur. Bu sıra dışı serbest meslek çalışanlarından % 78'i kriz boyunca sağlıkları risk altında olmasına rağmen işlerini devam ettirmiştir. Bu grup dışındaki diğer serbest meslek sahipleri arasında işlerini salgına rağmen devam ettirme oranı yaklaşık % 23 olarak ortaya çıkmıştır. Paket teslimat sürücülerinin % 54'ünün ve özel kiralık sürücülerin % 52'sinin gelecekte işlerini kaybetme korkusuyla çalıştığı tespit edilmiştir (Blundell, Machin, & Ventura, 2020, s. 4).

Serbest meslek sahibi olarak kadınların piyasaya olan katılımları, 2010 yılından itibaren İngiliz işgücü piyasasındaki tek büyüme kategorisini oluşturan serbest meslek grubunun bu büyümesinde önemli bir katkıya sahiptir. Diğer taraftan bu katılım, piyasadaki ataerkil hegemonya nedeniyle dışlanan kadınlara özgü serbest meslek işletmeleri açısından yeni bir dönemin başladığının da göstergesidir. Ancak bu değişim her ne kadar olumlu olsa da, cinsiyetçi kültürel normların ve koşulların devam etmesi, kadınların girişimcilik faaliyetlerinin, işgücü piyasasına dezavantajlı bir şekilde katılımları anlamına gelmektedir. Bu nedenle, kadınlarca yapılan serbest meslek girişimcilikleri genellikle çocuk ve yaşlı bakıcılığı, hasta bakıcılığı, ev temizliği, ev hizmetçiliği, el ürünleri üretim ve perakende satışı ile kuaförlük gibi sektörlerle sınırlı kalmaktadır. İngiltere'deki kadınların yaptığı serbest mesleklerin oranı, neoliberal kemer sıkma politikaları altındaki İngiliz liberal refah devletinin daralması ve bununla birlikte yeni teknolojik ürünlerin sağladığı dijitalleşme aracılığıyla yeni çalışma yöntemlerinin dâhil olduğu piyasaya kadın girişimcilerin katılımının kolaylaştırılması da dahil olmak üzere çeşitli sosyoekonomik ve teknolojik faktörlerin etkisiyle, son on yıllık süre zarfında göz ardı edilemeyecek ölçüde büyümüştür. Kadınların serbest meslekleri tarihsel olarak daha düşük değerli ve daha güvencesiz hizmet sektörlerinde olma eğilimindeyken, son yıllarda yüksek düzeyde insan sermayesine sahip çeşitli kadınların yüksek potansiyel değere sahip dijital girişimcilik faaliyetlerine katılımının arttığı görülmektedir. 2008 küresel mali krizi sonrası, İngiltere'de kemer sıkma önlemlerinin

uygulanması ile birlikte, kadınların serbest mesleklerinde genel olarak bir artış olduğu görülmüştür (Martinez Dy & Jayawarna, 2020, s. 394-395).

4.2. Amerika Birleşik Devletleri

OECD verilerine göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık olarak 10 milyon serbest meslek sahibi bulunmaktadır. Bu sayının genel istihdam içerisindeki oranının % 6,1 olduğu görülmektedir. Kadın çalışanlar içerisindeki serbest meslek sahibi olarak çalışan kadınların oranı ise % 5,1 olarak tespit edilmiştir. Erkek çalışanlar içerisindeki serbest meslek sahibi olarak çalışan erkeklerin oranı ise % 7 olarak tespit edilmiştir (OECD, 2020).

Amerikan zaman kullanım anketinin 2019-2020 yılının karşılaştırmalı verilerine göre ise, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüzel kişiliği olmayan serbest meslek sahiplerinin sayısı 2019 yılında 10.283.000 kişi olarak tespit edilmişken, bu sayı salgının başladığı 2020 yılı verilerine göre 114.000 kişi azalarak 10.169.000 kişi olarak gerçekleşmiştir. Ücret karşılığı bir işyerinde çalışanların ise 2019 yılında 156.570.000 olan sayısı, 2020 yılında yaklaşık 9 milyon kişi azalarak 145.545.000 kişiye düşmüştür. Uzaktan tele çalışma yönteminin kullanımının salgın dolayısıyla yaklaşık %90'lık bir artış göstermesi ile 2019'da % 22 olan evlerinde çalışanların yüzdesi, 2020 yılında % 42'ye çıkmıştır. Ücretli çalışanlar 2019 yılında bir gün içerisinde ortalama 3,5 saat evde çalışırken, 2020 yılında ortalama 6 saat evde çalışmıştır. Serbest meslek sahiplerinin ise gün içerisinde işlerini evde yapma saatleri 2019 yılında 4 saat olurken, 2020 yılında 5 saate yükselmiştir (U.S. Bureau of Labor Statistics[BLS], 2021).

ABD'de tüzel kişiliği olmayan serbest meslek sahiplerinin istihdamda bulunma oranı 2020 Şubat ayına göre Nisan ayında yaklaşık % 57 azalmıştır. Nisan ayında erkeklerin % 65'i işlerine devam ederken, bu oran kadınlarda % 58 olmuştur. Veriler incelendiğinde serbest meslek sahipleri arasında, hem erkeklerin hem de kadınların oranında azalma yaşandığı anlaşılmaktadır. Ancak, kapanmanın olumsuz etkisinin, zaten işgücü piyasasında ve spesifik olarak serbest meslek grubu içerisinde sayıları az olan kadınlar üzerinde daha büyük olduğu görülmüştür. Mart ayında, çalışma saati erkeklerde ortalama olarak haftada 32 saate, kadınlarda ise haftada 26 saate kadar düşmüştür. Nisan ayına gelindiğinde, çalışma saatleri daha da düşerek, erkekler için haftada 23 saat ve kadınlar için 16 saat olarak gerçekleşmiştir. Yaz mevsimine girilmesi ile beraber, Mayıs ayında, kısmi olarak yeniden açılışlar başlayınca, serbest meslek sahibi erkeklerin çalışma oranı bir miktar artış göstererek yaklaşık %74'e ve kadınların oranı ise % 61'e yükselmiştir. Evli kadınların, evli erkeklerle kıyasla Nisan ayında Şubat ayına göre % 8 ve Mayıs ayında Şubat ayına göre % 14 daha az istihdam edildiği görülmüştür. Kadın ve erkekler arasındaki bu oransal farklılığın nedeni, erkeğin ailenin geçimini sağlayan ve kadını evde annelik yaparak emeğin yeniden üretimini sağlayan şeklindeki kalıplaşmış cinsiyetçi rollerdir. Bu kapitalist ve kültürel cinsiyetçi rollerin varlığına ek olarak, salgının yayılmasını önlemek için okulların ve birçok çocuk bakım tesisinin kapanması özellikle serbest meslek mensubu kadınlarının yaşadıkları ekonomik kayıpların üzerine eklenerek, çoklu bir dezavantajlılık yaşanmasına neden olmuştur (Kalenkoski & Pablonia, 2020).

Hem kültürel cinsiyetçi bakış açısı ve neoliberal kapitalist bakış açısı hem de teknolojik ilerlemeler dolayısıyla teknolojinin insan emeğinin yerini alması süreci dolayısıyla oluşan işsizliğe bağlı olarak, kadınların ve özelde serbest çalışan kadınların salgından sonra da uzun süre işgücü piyasası dışında kalabileceği ihtimali güçlenmektedir. Bunun, kadınların işgücüne katılımı, cinsiyetler arası ücret farkı ve hane geliri üzerinde uzun vadeli ciddi olumsuz etkileri olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Covid-19 salgınının olumsuz etkilerine karşı bir koruma önlemi olarak, 2020 yılının Mart ayı sonunda, Korona virüs Yardımı ve Ekonomik Güvenlik Yasası (CARES) kabul edilmiştir. Bu yasa, geçici işçileri ve serbest meslek çalışanlarını diğer ücret karşılığı çalışanlar gibi izinli kişilere sağlanan işsizlik yardımları kapsamına alacak hükümler içermektedir. Toplamda 2 trilyon dolarlık bir bütçeye sahip olan bu ilk destek paketinin % 30' u yani 600 milyar dolarlık kısmı kişilere ve ailelere verilmek üzere tahsis edilmiştir. Bu kapsamda, yıllık kazancının tavan limiti 75.000 dolara kadar olan haneler için yetişkin başına haftalık 600 dolar, yıllık kazancı 150.000 dolara kadar olan evli çiftlere 1.200 dolar ve 17 yaşın altındaki çocuk başına 500 dolar doğrudan ödeme şeklinde destek dağıtılmıştır. Destek paketinin % 19'u ise serbest meslek sahiplerine ve küçük işyerlerine tahsis edilmiştir. Küçük işletmelere kredi desteği için 377 milyar dolar, acil hibe desteklerine 10 milyar dolar ve mevcut ödemelerin ertelenmesini sağlamak için 17 milyar dolarlık fon oluşturulmuştur. Serbest meslek sahipleri bu fonlardan yararlanma olanağına erişmiştir. Federal konut programları dâhilinde tahsis edilmiş konutlarında oturan kiracıların ilk etapta 4 ay boyunca konutlarından

çıkartılmamasına karar verilmiştir. Bunlarla beraber, belirlenen şartları taşıyan ihtiyaç sahiplerine gıda yardımı kapsamında 25 milyar dolarlık ve çiftçilere destek amacıyla 14 milyar dolarlık bir fon tahsis edilmiştir (Adams-Prassl, Boneva, Golin, & Rauh, 2020, s. 6-7; Routley, 2020; Nicola, ve diğerleri, 2020, s. 4-5).

Bir diğer koruma ve destek programı olarak hayata geçirilen, Maaş Çeki Koruma Programı, spesifik anlamda çalışma hayatını hedefleyerek, makro ekonomik dengeleri bozacağı endişesiyle işsizlik oranlarının artmaması adına, küçük işyeri sahiplerinin çalışanların maaş ödemelerini sürdürebilmeleri, işten çıkarılmış olanlar varsa bu çalışanları tekrar işe başlatmaları ve salgın ile ilgili diğer temel giderleri karşılamaları için destek sağlamıştır. Küçük işyerleri ve serbest meslek sahiplerine, sosyal güvenlik sistemine dair primleri ile birlikte iki aylık maaş ödemeleri için kolaylık sağlanmıştır. Küçük işletme ve serbest meslek sahiplerine sağlanan bu desteklerin ipotek ödemeleri, kira ödemeleri ve kamu hizmetlerinin faiz ödemeleri gibi maliyet kalemleri için de kullanılabilmesinin önü açılmıştır. Maaş Çeki Koruma Programı kapsamında sağlanan, 659 milyar dolarlık bütçe sayesinde, maaş ödemelerinin yanı sıra daha başka harcama kalemleri için de destekte bulunularak, küçük işletmeler ile serbest meslek sahibi milyonlarca vatandaşın salgının yarattığı sosyoekonomik zararlardan en az zararla sıyrılabilmesi hedeflenmiştir. Bu yasa ile birlikte, küçük işletmelerin ve serbest meslek sahiplerinin yanı sıra, gazi dernekleri, Küçük İşletmeler Yasasında kriterleri belirlenmiş olan aile işletmeleri ve bağımsız taşeron ve benzeri alt yükleniciler de, mali destekler kapsamına alınmıştır (US Department of the Treasury, 2021a).

Sosyoekonomik destekler çerçevesinde küçük işverenlerin ve serbest meslek sahiplerinin federal hükümete ödemekle yükümlü oldukları sosyal güvenlik priminin işveren payının ödenmesi bir plana bağlanarak ertelenmiştir. Ödeme takviminde ödeme süreci iki taksite bölünerek, primlerin ilk taksiti için son ödeme tarihi 31 Aralık 2021 ve diğer ikinci taksit için ise 31 Aralık 2022 olarak kararlaştırılmıştır. Destekler sadece nakit ödemelerle sınırlı olmayıp, sağlık hizmetlerinin bir kısmını da sübvansiyonla desteklemektedir (US Department of the Treasury, 2021b).

4.3. Almanya

Heterojen bir görünüm sergileyen serbest meslek sahibi sınıfı, 1990'lı yıllardan itibaren hızla büyüyerek, gün geçtikçe Alman ekonomisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. OECD verilerine göre, Almanya'da yaklaşık olarak 4 milyon yani çalışan nüfusun yaklaşık % 10'u oranında yanında herhangi bir çalışmanı olmayan serbest meslek sahibi bulunmaktadır. Bununla beraber, asgari ücret civarında saatlik kazançla kendisiyle beraber 10 kişiden az çalışmanı olan mikro işletmeler de serbest meslek grubu içerisinde sayılmaktadır. Kadın çalışanlar içerisindeki serbest meslek sahibi olarak çalışan kadınların oranı % 7 ve erkek çalışanlar içerisindeki serbest meslek sahibi olarak çalışan erkeklerin oranı ise yaklaşık % 12 düzeyindedir. Almanya'da serbest meslek sahipleri ve küçük mikro işyerleri olmak üzere genel olarak bütün kendi hesabına çalışan serbest meslek sahiplerinin, Covid-19 salgını sırasında ciddi bir şekilde gelir kayıpları yaşadığı görülmüştür. Bu durumun yol açacağı işsizlik ve yoksulluk, makroekonomik dengeleri alt üst edeceğinden politika yapıcılar tarafından endişe ile karşılanmıştır. Almanya'da özellikle otel ve restoran işletmeciliği gibi turizm sektörü, perakende sektörü, kültürel ve sanatsal etkinlik sektörü ve kişisel temas gerektiren diğer hizmet sektörlerinde çalışan serbest meslek sahipleri, en çok etkilenen meslek grupları arasında yer almıştır (OECD, 2020; Block, Kritikos, Priem, & Stiel, 2020).

Almanya hizmet sektörü, ücret karşılığı çalışılan imalat sektöründen ziyade ağırlıklı olarak serbest meslek sahiplerinden müteşekkildir. Hizmet sektörlerindeki serbest meslek sahibi dağılımına bakıldığında, serbest meslek sahibi kadınların, erkeklere göre daha fazla yer aldıkları görülmektedir. 2017 yılı OECD verilerine göre, serbest meslek sahibi kadınların yaklaşık % 90'ı ve serbest meslek sahibi erkeklerin yaklaşık % 70'i hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Salgın devam ettiği için kesin sonuçlara ulaşılamasa da, mevcut veriler ışığında serbest meslek sahibi kadınların olumsuzluklardan daha çok etkilendikleri aşikârdır. 2000'li yılların başlarında, kadınların serbest meslekte yer alma oranı yaklaşık % 25, 2017 yılında ise yaklaşık % 35 olarak gerçekleşmiştir. Oranlardaki yükselişin nedeni, sübvansiyonlar yoluyla serbest meslek sahiplerinin desteklenmesi yönündeki resmi devlet politikasıdır. Almanya'da, serbest meslek sahiplerinde uzaktan çalışma, ücretli çalışanlara nispeten daha yüksek oranlardadır. Erkeklerin kadınlardan daha fazla uzaktan çalışma yönteminden faydalandığı görülmektedir. Ücretli çalışanlara göre serbest meslek sahiplerinin, gelir kaybı yaşama riski yaklaşık % 40 ve çalışma saatlerinin azalması riski yaklaşık % 30 daha fazladır. Salgında serbest meslek sahibi kadınların yaklaşık % 60'ı, erkeklerin ise yaklaşık % 50'si gelir kaybı yaşamıştır. Serbest meslek sahibi kadınların yaklaşık % 55'i, erkeklerin ise %45'i çalışma saatlerinde azalma ile karşı karşıya kalmıştır. Kadın olsun erkek olsun bütün serbest meslek sahipleri için aylık gelir kayıpları medyan 1500 Euro

ve ortalama 3021 Euro olmuştur. Spesifik olarak bakıldığında ise serbest meslek sahibi erkekler 2000 Euro'luk medyan gelir kaybı, kadınlar ise 1000 Euro medyan gelir kaybı yaşamıştır (Graeber, Kritikos, & Seebauer, 2021).

Bunlarla beraber, Almanya, dünyadaki en eski ve en kapsamlı kısa çalışma programı olan Kurzarbeit programına sahiptir. Salgın ile beraber Almanya'da, büyük firmalar için likit garantiler ile beraber küçük şirketler ve serbest meslek çalışanları için hibeler sağlanması amacıyla 700 milyar Euro'luk, bir destek paketi oluşturmuştur. Salgının yıkıcı etkilerine karşı en güçlü destek, kısa çalışma ödeneği desteği olmuştur. Almanya'da kısa çalışma ödeneği, işgücünün gelirini koruyan ve toplam talebi destekleyen bir kriz yönetimi aracı olarak varlığını geçmişten günümüze sürdürmektedir. Bu sosyal sigorta programı(Kurzarbeit) ile çalışanların işlerini kaybetmemeleri sağlanmakta ve çalışma saatlerinde meydana gelen azalmanın maddi kayıpları sübvansede edilmektedir. 2020'nin Mayıs ayına kadar yaklaşık 10 milyon kişi Kurzarbeit programına başvurmuştur. Kısa çalışma ödeneğinin kapsamının ve bu kapsamda sağlanan destek miktarının geniş çerçeveli ve tatmin edici düzeylerde olmasının ve alınan değişik önlemlerin katkısıyla, işsizlik oranı başarılı bir seyir izleyerek % 4-4,5 civarlarında seyretmiştir (Adams-Prassl, Boneva, Golin, & Rauh, 2020, s. 5-7; Bariola & Collins, 2021, s. 12-13).

Diğer taraftan, Kurzarbeit programı kapsamında yer almayan serbest meslek sahipleri için, yaklaşık 50 milyar Euro'luk bir destek paketi oluşturulmuştur. Bu paket çerçevesinde, gelirlerinde kayıplar yaşayan serbest meslek sahipleri için, 15.000 Euro'ya varan destek ödemeleri tahsis edilmiştir (Graeber, Kritikos, & Seebauer, 2021). Mikro işletmeler ve serbest meslek sahiplerini desteklemek için oluşturulan bu 50 milyar Euro'luk fon, üç aylık maliyetlerin karşılanması amacıyla tek seferlik hibeler şeklinde tahsis edilmiştir. Bu hibeler, kendi hesabına çalışanlar ile 5 kişiye kadar çalışanı olan mikro işletmelere 9.000 Euro'ya kadar, serbest meslek sahipleri ve en fazla 10 çalışanı olan mikro işletmelere ise 15.000 Euro'ya kadar maddi destek sağlamıştır. Paket kapsamında, destek hibeleri, hak sahibi olan serbest meslek sahiplerine ilk olarak Nisan ayında ödenmeye başlanmıştır. Almanya'da bulunan on altı eyaletin sadece dokuz eyaletinde, iki günde 370 binden fazla başvuru kabul edilmiştir. Bu iki günlük başvurulardan onaylananlara 1,3 milyar Euro destek sağlanmıştır. Eyaletlerin yanı sıra, federal hükümet de küçük işletmelere ve serbest meslek sahiplerine mali destekler tahsis etmiştir. Federal bütçeden oluşturulan 50 milyar Euro'luk fon ihtiyacı karşılamamış ve 2020 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 70 milyar Euro ihtiyaç sahiplerinin kullanımı için dağıtılmıştır (Deutsche Welle Türkçe [DW], 2020).

Serbest meslek sahiplerine ve mikro işletmelere likidite sağlamak amacıyla, devlete ait bir banka olan KfW'de oluşturulan milyarlarca avro'luk bu yardım programı dâhilinde, hibelerin yanı sıra ağırlıklı olarak çeşitli kredi paketleri aracılığıyla sınırsız miktarda kredi kullanımı imkânı da oluşturulmuştur. Oluşturulan bu devasa destek paketi, salgın dolayısıyla finansal zorluk yaşayan mikro işyerleri ve serbest meslek sahipleri için, bu zor dönemin en az kayıpla atlatılması için çok önemli bir imkân sağlamıştır. Etkilenen serbest meslek sahiplerinin bu fonda oluşturulan destek kredilerine mevcut bankaları aracılığıyla başvurma kolaylığı sağlanmıştır. Almanya'da yardım politikası kapsamında, hibe ve kredilerin yanı sıra ayrıca vergiyle ilgili yardım ve kolaylıklar da sağlanmıştır. Covid-19 salgınından etkilenen mikro işyerleri ve serbest meslek sahipleri için vergi ödemelerinin ertelenmesine, yaptırım tedbirleri ve cezaların askıya alınmasına ve Kurzarbeit programına başvurabilmelerine olanak sağlanmıştır. Yine bu program kapsamında, Federal İş Ajansı tarafından, etkilenen serbest meslek sahiplerinin sosyal güvenlik katkı paylarının sübvansede edilmesi kararlaştırılmıştır (Federal Ministry of Finance Germany, 2021; Development Bank of Germany[KfW], 2020).

Serbest meslek sahiplerinin işsizlik yardımına daha kolay erişimi için alınan tedbirleri içeren program, 1 Mart 2020 tarihinden itibaren geriye dönük olarak yürürlüğe girmiştir. Program katkıya dayalı olmadığı için, serbest meslek sahipleri programa kolaylıkla başvurma olanağına erişmiştir. En önemli kolaylaştırıcı karar, gelir testinin askıya alınması olmuştur. Gelirlerini kaybeden serbest meslek sahiplerini herhangi bir gelir testi zorunluluğu olmadan desteklemeyi amaçladığı için bu program orta sınıf odaklı bir program olmuştur. Yaklaşık 81.000 serbest meslek sahibi, Nisan-Eylül 2020 ayları arasında işsizlik yardımı almıştır. Pandemi nedeniyle işsiz kalan kendi hesabına çalışanlar ile katkı payına dayalı işsizlik sigortasından yararlanamayan çalışanların, gelir testine dayalı işsizlik yardımı programından yararlanma imkânı bulunmaktadır. Serbest meslek sahipleri, yasal hastalık fonları tarafından da buna benzer bir kapsam içerisine alındıkları için, hastalık kazancı ikame ödeneklerinden de kısmi şekilde yararlanabilmektedir. Bunlarla beraber, serbest meslek sahipleri, gelirleri asgari geçim eşiğinin altındaysa her zaman genel sosyal yardım programlarına başvurabilmektedir (Cantillon, Seeleib-Kaiser, & Van der Veen, 2021).

5. SONUÇ

Serbest meslek sahibi veya kendi hesabına çalışanların son yıllarda ekonomi içerisinde aktif ve önemli bir konumda oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Serbest meslek çalışanlarının maaş karşılığı ücretli çalışanlara göre daha mutlu oldukları, bu mutluluklarının en önemli nedeninin ise özerk ve bağımsız çalışma olanağına sahip olmaları olduğu görülmektedir. Ancak, salgın ile beraber gelişen ortamda serbest meslek sahiplerinin işgücü piyasasında en fazla etkilenen kesim olduğu ve salgın öncesi avantaj ve mutluluğun salgın ile beraber dezavantaj ve mutsuzluğa dönüştüğü görülmektedir.

Salgın bazı serbest meslek sahiplerine acımasız davranmış olmakla beraber, bazı serbest meslek sahiplerine avantajlı bir büyüme imkânı sağlamıştır. Bunların başında internet uygulamaları ile sipariş teslimatı yapan kuryeler gelmektedir. Salgın döneminde refah devletlerindeki serbest meslek sahiplerinin genel olarak dezavantajlı bir konumda oldukları görülmekle beraber, spesifik olarak bakıldığında bir serbest meslek grubu olarak kuryelerin salgın döneminin dezavantajlarını avantaja dönüştürdüğü görülmektedir. Online alışveriş ve paket teslimatı sektöründe salgın ile beraber oluşan kapanmaların yarattığı hareketsizliğe bağlı olarak önemli bir büyümenin olduğu düşünülmektedir. Ancak, her ne kadarda serbest meslek sahibi sınıfında yer alan kuryelerin salgın döneminde işsiz kalmayarak çalışmaya devam etmesi olumlu bir gelişme sayılabilir de, bu sektörün astronomik büyümesinden aldıkları pay yetersiz kalmaktadır.

Dünya genelinde, işgücü piyasasını salgının olumsuz sonuçlarına karşı korumak için, farklı yöntem ve bakış açılarıyla mücadele edilmektedir. Bu anlamda dünya devletleri sosyoekonomik model ve stratejilerin denendiği bir açık hava laboratuvarına dönüşmüştür. Bu modellere bakıldığında, maaşlı çalışanların çoğunlukla kısa çalışma ödeneği veya işsizlik ödeneği şeklindeki destekler ile korunmasının tercih edildiği görülmektedir. Diğer taraftan, salgın ile beraber serbest meslek sahipleri açısından devletlerin sosyal sistemlerinde sosyal koruma eksikliği olduğu görülmüştür. Serbest meslek sahiplerinin sadece az bir kesiminin hali hazırda mevcut mevzuatlar gereği işsizlik sigortası kapsamında yer alabildiği için, devletler destek paketleri oluşturarak bu meslek grubuna olan desteklerin çerçevesini genişletmeyi amaçlamıştır.

Maaşlı-ücretlilere sağlanan desteklere göre serbest meslek sahiplerine sağlanan desteklerin düşük ve zayıf kaldığı görülsede, diğer taraftan serbest meslek sahiplerinin sosyal koruma çerçevesine dâhil edilmesini içeren adımların atıldığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan serbest meslek sahiplerine yapılan desteklerde cinsiyetçi bir politikanın izlendiği ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla destek aldığı ortaya çıkmaktadır. Yine serbest meslek dağılımında kadınların erkeklere göre daha çok kadınlarla anılan çocuk bakıcılığı, öğretmenlik, temizlik ve kuaförlük gibi iş kollarında varlık gösterdikleri de bir diğer ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da serbest meslek piyasasında cinsiyetçi bir önyargının hâkim olduğu izlenimi doğurmaktadır. Salgının cinsiyetçi etkileri her üç devlette de gözlenmiştir. Kapanmalardan dolayı ev işleri ve çocuk bakımı dolayısıyla serbest meslek sahibi kadınlar erkeklere göre daha fazla iş kaybı yaşamıştır. Bununla beraber yıllar bazında bakıldığında kadınların serbest meslek sahibi olma oranlarında görece artışlar da gözlenmektedir. Salgın sonrası sloganlaştırılan hayat eve sığar politikasının sonucu olarak iş ve eğitimin evde birleşmesi, bu birleşmenin sonucu olarak bütün yükün kadının omuzlarına yüklenmesi ve teknolojik gelişmeler neticesinde gelecekte yaşamın bu formda devam etme ihtimali, ilerleyen yıllarda kadının çalışma hayatından soyutlanarak ev ile sınırlandırılmasına yol açacak bir öngörüyü de kuvvetlendirmiştir.

Öncelikle serbest meslek sahiplerinin kapsamı ve özellikleri netleştirilerek gerçekten sosyal korumaya ihtiyacı olanlar ile olmayanlar arasındaki tanımlama çizgileri netleştirilmelidir. Zira, mevcut durumda hangi çalışanın serbest meslek grubuna dahil edilip hangisinin edilmeyeceği noktasında kavramsal bir kargaşanın doğma olasılığı yüksek görünmektedir. Bununla beraber tespit edilen kavramsal ve yasal çerçeve içerisinde faaliyet gösteren ve korumaya ihtiyaç duyan serbest meslek sahipleri ilgili mevzuatlarda yapılacak düzenlemeler doğrultusunda sosyal güvenlik sistemi şemsiyesi altına alınmalıdır. Serbest meslek sahibi sınıfının önümüzdeki yıllarda hızla artacağı düşünülen işsizliğin azaltılmasında önemli bir rol oynayacağı görülmektedir. Bu nedenle kadın-erkek ayrımı yapmaksızın, hatta pozitif ayrımcılık yaparak kadınların serbest mesleklerde kendi hesabına daha çok faaliyet göstermelerini özendirici politika ve düzenlemelerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Evli olan erkek ve kadın eşlerin ise birlikte yer alacakları, aile dayanışmasının var olduğu çalışma modellerinin geliştirilmesi ve özendirilmesi, hem işsizliğin azaltılmasında hem de cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilmesinde çok önemli katkılar sağlayacaktır. Sosyoekonomik gelişmenin temelini toplumsal barışın sağlanmasına bağlı olduğu, toplumsal barışın sağlanmasının yolunun ise öncelikle cinsiyetçi çatışma ortamının barışa evrilmesinden ve devamında aile içi barışın sağlanmasından geçtiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu noktada, bireye özgürlük ve özgüven

sağlayarak bu psikolojik etkiler ışığında pozitif sonuçlara gebe olan serbest meslek sahibi sınıfının genişlemesinin, bu çatışma ortamının sona erdirilmesinde önemli katkılar sağlayacağı kuvvetle muhtemeldir.

Etik Beyan: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan ederim. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Beyanı: Yazar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams-Prassl, A., Boneva, T., Golin, M., & Rauh, C. (2020). Inequality in the Impact of the Coronavirus Shock: Evidence from Real Time Surveys. *DISCUSSION PAPER SERIES-IZA DP No. 13183*. IZA – Institute of Labor Economics. <https://ftp.iza.org/dp13183.pdf> adresinden alındı
- Bariola, N., & Collins, C. (2021). The Gendered Politics of Pandemic Relief: Labor and Family Policies in Denmark, Germany, and the United States During COVID-19. *American Behavioral Scientist*, 65(12). doi:<https://doi.org/10.1177/00027642211003140>
- Blanchflower, D. (2000). Self-employment in OECD countries. *Labour Economics*, 7(5). doi:[https://doi.org/10.1016/S0927-5371\(00\)00011-7](https://doi.org/10.1016/S0927-5371(00)00011-7)
- Blanchflower, D., & Freeman, R. (1997). The Attitudinal Legacy of Communist Labor Relations. *ILR Review*, 50(3). doi:<https://doi.org/10.1177/001979399705000304>
- Blanchflower, D., & Oswald, A. (1998). What Makes an Entrepreneur. *Journal of Labor Economics*, 16(1). doi:<https://doi.org/10.1086/209881>
- Block, J., Kritikos, A., Priem, M., & Stiel, C. (2020). Emergency Aid for Self-employed in the COVID-19 pandemic. *Discussion Papers of DIW Berlin*. Berlin: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung[DIW].
- Blundell, J., Machin, S., & Ventura, M. (2020). *Covid-19 and the self-employed: six months into the crisis*. Centre for Economic Performance. <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/cepcovid-19-012.pdf> adresinden alındı
- Brewer, M., & Gardiner, L. (2020). The initial impact of COVID-19 and policy responses on household incomes. *Oxford Review of Economic Policy*, 36(1), 187-188. doi:<https://doi.org/10.1093/oxrep/graa024>
- Cantillon, B., Seeleib-Kaiser, M., & Van der Veen, R. (2021). “The COVID-19 crisis and policy responses by continental European welfare states. *Social Policy Administration*. doi:<https://doi.org/10.1111/spol.12715>
- Deutsche Welle Türkçe [DW]. (2020). *Almanya’da korona mağdurlarına devlet yardımı*. Deutsche Welle Türkçe [DW]: <https://www.dw.com/tr/almanyada-korona-ma%C4%9Fdurlar%C4%B1na-devlet-yard%C4%B1m%C4%B1/a-52990112> adresinden alındı
- Development Bank of Germany[KfW]. (2020). *Erfolgreiches Geschäftsjahr 2019 – aktuell Schwerpunkt auf Unterstützung der Wirtschaft aufgrund Corona-Pandemie*. KfW. https://www.kfw.de/%c3%9cber-die-KfW/Newsroom/Aktuelles/Pressemitteilungen-Details_577408.html adresinden alındı
- Dunn, T., & Holtz-Eakin, D. (2000). Financial Capital, Human Capital, and the Transition to Self-Employment: Evidence from Intergenerational Links. *Journal of Labor Economics*, 18(2). <https://doi.org/10.1086/209959> adresinden alındı
- Federal Ministry of Finance Germany. (2021). *A stimulus package for everyone in Germany*. [www.bundesfinanzministerium.de: https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/EN/Issues/Priority-Issues/Corona/corona.html](https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/EN/Issues/Priority-Issues/Corona/corona.html) adresinden alındı
- Graeber, D., Kritikos, A., & Seebauer, J. (2021). COVID-19: a crisis of the female self-employed. *Journal of Population Economics*, 34. doi:<https://doi.org/10.1007/s00148-021-00849-y>

HMR&Customs. (2021a). *Changes to the Coronavirus Job Retention Scheme*. UK Government. <https://www.gov.uk/government/publications/changes-to-the-coronavirus-job-retention-scheme/changes-to-the-coronavirus-job-retention-scheme> adresinden alındı

HMR&Customs. (2021b). *Self-Employment Income Support Scheme statistics: November 2021. Government efficiency, transparency and accountability*. UK Government. <https://www.gov.uk/government/statistics/self-employment-income-support-scheme-statistics-november-2021/self-employment-income-support-scheme-statistics-november-2021> adresinden alındı

Kalenkoski, C., & Pablonia, S. (2020). Initial Impact of the COVID-19 Pandemic on the Employment and Hours of Self-Employed Coupled and Single Workers. *DISCUSSION PAPER SERIES-IZA DP No. 13443* (s. 2-3). IZA – Institute of Labor Economics. <https://ftp.iza.org/dp13443.pdf> adresinden alındı

Kawaguchi, D. (2003). Human capital accumulation of salaried and self-employed workers. *Labour Economics*, 10(1), 55-71. doi:[https://doi.org/10.1016/S0927-5371\(02\)00134-3](https://doi.org/10.1016/S0927-5371(02)00134-3)

Martinez Dy, A., & Jayawarna, D. (2020). Bios, mythoi and women entrepreneurs: A Wynterian analysis of the intersectional impacts of the COVID-19 pandemic on self-employed women and women-owned businesses. *International Small Business Journal*, 38(5), 393-394. doi:<https://doi.org/10.1177/0266242620939935>

Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Losifidis, C., . . . Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*, 78(Part of special issue), 4-5. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ijssu.2020.04.018>

OECD. (2020). *OECD Labour Force Statistics 2020*. OECD. doi:<https://doi.org/10.1787/5842cc7f-en>

OECD. (2021a). *OECD Employment Outlook 2021-Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery*. OECD. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/7e1e1ad3-en/index.html?itemId=/content/component/7e1e1ad3-en> adresinden alındı

OECD. (2021b). *Self-employment rate*. OECD. <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm> adresinden alındı

OECD. (2021c). *Job retention schemes during the COVID-19 crisis: Promoting job retention while supporting job creation, OECD Employment Outlook 2021 : Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery*. OECD. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c4c76f50-en/index.html?itemId=/content/component/c4c76f50-en> adresinden alındı

Office for Budget Responsibility, [OBR]. (2021). *Coronavirus analysis. Coronavirus policy monitoring database*. OBR. <https://obr.uk/coronavirus-analysis/> adresinden alındı

Routley, N. (2020, March 30). *The anatomy of the \$2 trillion covid-19 stimulus bill*. Visual Capitalist: <https://www.visualcapitalist.com/the-anatomy-of-the-2-trillion-covid-19-stimulus-bill/> adresinden alındı

Scarpetta, S. (2021). *Editorial: Seizing the moment to build a more inclusive labour market, OECD Employment Outlook 2021 : Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery*. OECD. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/de3dc7dd-en/index.html?itemId=/content/component/de3dc7dd-en> adresinden alındı

Schoukens, P., & Weber, E. (2020). Unemployment insurance for the self-employed:a way forward post-corona. *LAB-DISCUSSION PAPER-Articles on labour market issues. 32|2020*. IAB- Institute for Employment Research, German Federal Employment Agency. <https://doku.iab.de/discussionpapers/2020/dp3220.pdf> adresinden alındı

T. Le, A. (1999). Empirical Studies of Self-Employment. *Journal Of Economic Surveys*, 13(4). doi:<https://doi.org/10.1111/1467-6419.00088>

U.S. Bureau of Labor Statistics[BLS]. (2021). *American Time Use Survey -May To December 2019 And 2020 Results*. BLS. <https://www.bls.gov/news.release/pdf/atus.pdf> adresinden alındı

US Department of the Treasury. (2021a). *The CARES act provides assistance to small businesses. Policy Issues*. <https://home.treasury.gov/policy-issues/coronavirus/assistance-for-small-businesses> adresinden alındı

US Department of the Treasury,. (2021b). *The CARES act preserves jobs for american industry. Policy Issues*. <https://home.treasury.gov/policy-issues/coronavirus/assistance-for-american-industry> adresinden alındı

Çilgin, T.

World Economic Forum [WEF]; (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. World Economic Forum [WEF]. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf adresinden alındı

Yue, W., & Cowling, M. (2021). The Covid-19 lockdown in the United Kingdom and subjective well-being: Have the self-employed suffered more due to hours and income reductions? *International Small Business Journal*, 39(2), 95,98. doi:<https://doi.org/10.1177/0266242620986763>